บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ภาคใต้เป็นภาคหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เนื่องจากที่ตั้งของภูมิภาคอยู่ในเขตร้อนชื้น แต่ในสภาพปัจจุบันแหล่งที่อยู่ของพืชตลอดจนแนวการกระจายพันธุ์พืชถูกคุกคามและถูกทำลายเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้พืชหลายชนิดสูญพันธุ์ (Extinct) จากรายงานการวิจัย (ธวัชชัย สันติสุข, 2548 และราชันย์ ภู่มา, 2551) พบว่ามีพืชหลายชนิดในทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย กำลังอยู่ในภาวะอันตราย (Endangered) ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ไปจากโลกหรือจากแหล่งกระจายพันธุ์ อีกหลายชนิดเข้าสู่สภาวะอันตราย (Vulnerable) ถ้าอิทธิพลต่างๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้พืชสูญพันธุ์ยังคงดำเนินอยู่พืชเหล่านี้ก็จะสูญพันธุ์ไปเช่นกัน และที่สำคัญทางภาคใต้มีพืชหลายชนิดที่จัดเป็นพืชหายาก (Rare) เนื่องจากมีจำนวนประชากรขนาดเล็กและมีความเสี่ยงที่จะที่จะตกอยู่ในภาวะอันตราย หรือ เข้าสู่สภาวะอันตรายได้จากปัจจัยหลายอย่าง เช่น พืชพวกนี้มักจะขึ้นอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะจำกัดทางสภาพภูมิศาสตร์ เช่น เป็นพืชถิ่นเดียว (Endemic) อยู่บนเกาะเล็กๆ หรือยอดเขาใดยอดเขาหนึ่ง การลดลงของจำนวนประชากรพืชที่กล่าวมาทั้งหมด เนื่องมาจากอิทธิพลทางธรรมชาติและมนุษย์เป็นต้นเหตุสำคัญ เช่น การนำมาใช้ประโยชน์อย่างมหาศาล การทำลายแหล่งที่อยู่อย่างรุนแรง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านวัตถุที่ไม่สมดุลกับการพัฒนาคนทางด้านจริยธรรมและคุณธรรมและการใช้ประโยชน์โดยได้คำนึงถึงความคุ้มค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ อีกทั้งประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพไม่เพียงพอ จึงขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน เป็นผลทำให้เสียสมดุลธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้พืชเข้าสู่ภาวะใกล้จะสูญพันธุ์ ถ้าไม่มีการวางแผนอนุรักษ์และดำเนินการอย่างจริงจัง เชื่อว่าพืชเหล่านี้จะเข้าสู่สภาวะสูญพันธุ์ได้ในอนาคตอันใกล้ การสูญพันธุ์พืชหนึ่งชนิดก่อให้เกิดการสูญเสียสัตว์อีกหลายชนิดตามมาด้วยเช่นกัน

การคุกคามต่อความหลากหลายทางพันธุกรรมพืชในภาคใต้ยังคงดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ แม้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้พยายามแก้ไขปัญหานี้ แต่การบริหารจัดการมักเป็นไปในแนวดิ่ง มีลักษณะสั่งการ จึงทำให้ประชาชนขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติของประเทศหลายหน่วยงาน แต่ละหน่วยงานก็มีบทบาทแตกต่างกันและขาดการบูรณาการในการดำเนินงาน จึงทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติขาดประสิทธิภาพ ซ้ำซ้อน สิ้นเปลืองงบประมาณ ดังนั้น การให้ชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษามี

ส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรม เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จึงเป็นหลักการที่ควรกระทำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 มาตรา 7 ที่ระบุว่า ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยดำเนินการผ่านพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทั้งการจัดการศึกษา วิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู ทั้งนี้ โดยมุ่งส่งเสริม สนับสนุนและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของประเทศ ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลามีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องผลักดันให้สถาบันการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ศึกษาวิจัย การอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ขยายพันธุ์ ปรับปรุงพันธุ์อย่างจริงจัง เพื่อสนองโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้เสนอโครงการวิจัย การสำรวจและรวบรวมพันธุกรรม พืชหายากใกล้สูญพันธุ์และที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเพื่อเก็บรักษาสายพันธุ์ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดต่างๆในภาคใต้ของประเทศไทย

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อสำรวจ รวบรวมพันธุกรรมพืชหายาก ใกล้จะสูญพันธุ์ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำมาเก็บรักษาสายพันธุ์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมพืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ ในวงศ์ต่างๆของจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทย
2. เพื่อปลูกรักษาและอนุรักษ์พันธุกรรมพืชท้องถิ่นที่หายากและใกล้จะสูญพันธุ์ ในวงศ์ต่างๆ ของจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาศักยภาพของพืชแต่ละชนิดในการที่จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
4. เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป
5. เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ให้กับนักศึกษาในสถาบันและบุคคลภายนอก
6. เพื่อเผยแพร่งานวิจัยสู่ชุมชน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบชนิดของพันธุ์พืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ ในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรพันธุกรรมพืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ ในวงศ์ต่าง ๆ

3. เป็นศูนย์กลางแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ในคุณค่าของทรัพยากรพันธุกรรมพืชและส่งเสริมการใช้ ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชที่มีค่าทางเศรษฐกิจ

4. เป็นแหล่งพันธุกรรมพืชในการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

5. ผลของการวิจัยทำให้ผู้สนใจเกี่ยวกับพืชได้รู้จักพืชอย่างถ่องแท้สามารถหยิบชนิดของพืชที่ถูกต้องในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหาสาระ (Content)

1. สำรวจและเก็บรวบรวมพืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย

2. ข้อมูลพันธุ์พืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ ได้จากการศึกษาในหนังสือ รายงานการวิจัย และจากคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในจังหวัดภาคใต้

ด้านวิธีการ (Method)

3. สำรวจและเก็บกล้าไม้ของพืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์ มาเก็บปลูกรักษาสายพันธุ์ในสภาพโรงเรือนและแปลงปลูก

4. จัดทำสวนอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ "สวนป่าอนุรักษ์พันธุกรรมพืชหายากและใกล้จะสูญพันธุ์

5. ศึกษาลักษณะประจำพันธุ์

5.1 ชื่อพื้นเมือง (Local name)

5.2 ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)

5.3 ชื่อวงศ์ (Family name)

5.4 ชื่อสามัญ (Common name)

5.5 ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

5.6 ประโยชน์ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ

5.7 การขยายพันธุ์

5.8 การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย

5.9 การกระจายพันธุ์ในประเทศอื่นๆ

5.10 ถิ่นกำเนิด

กรอบพื้นที่ (Area)

6. พื้นที่เก็บตัวอย่าง ประกอบด้วยพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ 1. ระนอง 2. ชุมพร 3. สุราษฎร์ธานี 4. ภูเก็ต 5. กระบี่ 6. พังงา 7. นครศรีธรรมราช 8. ตรัง 9. พัทลุง 10. สตูล 1. สงขลา 12. ปัตตานี 13. ยะลา และ14. นราธิวาส

ช่วงเวลา (Time)

7. ปี พ.ศ. 2550–2551

1.5 คำจำกัดความศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด และยาวนานที่สุด โดยให้สูญเสียทรัพยากรที่เปล่าประโยชน์น้อยที่สุด

การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (Sustainable use) นั้นหมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในรูปแบบจะต้องไม่ก่อให้เกิดความลดน้อยถอยลงซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและภาวะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย

พืชหายาก (Rare plants) หมายถึงพืชที่มีประชากรขนาดเล็ก แต่ยังไม่จัดเป็นพืชใกล้จะสูญพันธุ์ แต่มีปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้พืชชนิดนี้ลดจำนวนลงอย่างถาวร เป็นพืชที่ควรติดตามดูการเปลี่ยนแปลงของประชากรอย่างต่อเนื่อง พืชถิ่นเดียวของไทยหลายชนิดจัดเป็นพืชหายากด้วย พืชหายากหลายชนิดของไทยพบจำกัดเฉพาะพื้นที่

พืชใกล้สูญพันธุ์ (Endangered plants) หมายถึงพืชที่ลดจำนวนประชากรลงอย่างต่อเนื่องถึงขั้นวิกฤติที่ใกล้สูญพันธุ์ ทำให้โอกาสที่จะอยู่รอดต่อไปมีน้อยถ้าหากปัจจัยที่เป็นสาเหตุยังคงเกิดต่อไป